

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

รายงานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 2 ประการ คือ 1. เพื่อทำความเข้าใจเนื้อหาของหนังสือ “ประวัติศาสตร์ปัตตานี” ว่าได้สื่อสารสาระสำคัญใดบ้างและสาระสำคัญดังกล่าวมีความหมายว่าอย่างไร และ 2. เพื่อนำความเข้าใจดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ในการทำความเข้าใจและเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ชายแดนภาคใต้

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ผู้วิจัยใช้แนวทางทลายกรอบจินตนาการ (deconstruction) ของ Jacques Derrida เป็นแนวทางในการศึกษาความหมาย เพื่อหาความหมายของตัวบทที่ศึกษาทั้งที่เป็นสิ่งที่อยู่ตรงหน้าหรือเนื้อความที่อ่าน (presence) และส่วนที่ขาดหายไป (absence) ซึ่งแนวทางดังกล่าวมีขั้นตอนคร่าวๆดังนี้คือ 1.นำข้อความในวรรณกรรมประวัติศาสตร์มลายูปัตตานี อาทิ ย่อหน้า ประโยค มาพิจารณาอย่างกว้างขวางจริงจัง 2.เลือกสิ่งที่เนื้อความกล่าวถึงซึ่งหมายถึงสัญลักษณ์ที่ผู้ศึกษาต้องการค้นคว้าหาความหมาย มาศึกษา 3.ระบุดูความแตกต่างภายในสัญลักษณ์หรือคำ ซึ่งได้มาจากเนื้อความโดยตรงหรืออนุมานได้จากบริบทที่ผู้อ่านตั้งสมมติฐานไว้ เพื่อให้กลายเป็นประเด็นศึกษา โดยมโนทัศน์ที่ได้นี้จะสามารถจัดประเภท (Genre) แยกออกได้เป็นสองส่วน ซึ่งเป็นพจน์ที่มีลักษณะเป็นสองขั้ว (Bipolar) ที่ใช้ในเนื้อความหรือเรื่องราวนั้น 4.แปรสภาพความแตกต่างดังกล่าวให้อยู่ในรูปคู่คำตรงข้ามที่มีหลายลำดับชั้น (Hierarchical opposition) โดยสิ่งที่ควรคำนึงถึงก็คือคู่คำดังกล่าวต้องมีด้านหนึ่งที่มีความสำคัญกว่าหรือเหนือกว่า เมื่อได้คู่ตรงข้ามที่มีคุณสมบัติดังกล่าวแล้ว 5.สืบสาวรากเหง้าของสัญลักษณ์หรือสิ่งที่อ่านอื่นๆอีกของเนื้อความ โดยเฉพาะการอ้างข้อความซึ่งแย้งหรือสนับสนุนคู่ตรงข้าม เพื่อนำลำดับชั้นที่ค้นพบมาจัดเรียงเป็นแบบแผน ซึ่งสามารถเขียนออกมาในรูปแบบโครงเรื่อง ฉาก หรือสูตร ที่สนับสนุนด้านที่ใช้ได้

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้สามารถสกัดความหมายของตัวบทจากองค์ข้อมูล (Corpus) ทั้งสิ้น 149 องค์ข้อมูล ทำให้สามารถสกัดมโนทัศน์สำคัญที่อยู่ในหนังสือประวัติศาสตร์ปัตตานีในมิติของอำนาจ การสื่อสาร และวัฒนธรรมได้ทั้งสิ้น 10 มโนทัศน์ ได้แก่ 1.ความเป็นปัตตานี 2.ความเป็นส่วนหนึ่งของรัฐไทย 3.ความเจริญรุ่งเรือง 4.ความขัดแย้ง 5.ความชอบธรรมของผู้ปกครอง 6.การยอมรับที่มีต่ออำนาจรัฐ 7.สิทธิและหน้าที่ 8.ความเป็นพวกพ้องเดียวกัน 9.การผสมกลมกลืน และ 10.เสรีภาพในการแสดงออก โดยผู้ศึกษาได้สกัดมโนทัศน์ดังกล่าวจากเนื้อความที่อยู่ในหนังสือหรือเรียกได้ว่าเนื้อความที่อยู่ตรงหน้า (presence) และส่วนที่เนื้อความในหนังสือปกปิด กดทับ หรือมิได้กล่าวถึงแต่เกี่ยวข้องกับสัมพันธ์ในลักษณะที่เป็นคู่ตรงข้ามซึ่งในที่นี้เรียกว่าส่วนที่หายไป (absence) โดยสรุปได้ดังนี้

1.ความเป็นปัตตานี : เนื้อความในหนังสือเล่มนี้ได้สร้างภาพของความเป็นปัตตานีในอดีตหรือ “ปัตตานีใหญ่” เป็นภาพความทรงจำที่น่าภาคภูมิใจ ขณะที่ภาพของ “ปัตตานี” เมื่อเป็นส่วนหนึ่งของสยามนั้นเป็นปัตตานีทำให้รู้สึกน้อยเนื้อต่ำใจ ดังนั้นกรอบจินตนาการที่ได้จากเนื้อความข้างต้นจึงเป็นภาพของความเป็นสยามจึงได้ส่งผลกระทบต่อความเป็นปัตตานีในลักษณะที่เป็นสาเหตุหลักที่ทำให้ปัตตานีเกิดความตกต่ำอย่างไรก็ตามยังคงมีร่องรอยในหนังสือเล่มนี้ได้ชี้ให้เห็นว่ายังคงมีปัจจัยอื่นๆอีกหลายปัจจัยที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์

กับความตกต่ำหรือรุ่งโรจน์ของปัตตานี ขณะเดียวกันยังพบว่าในบางครั้งสยามกลับเป็นฝ่ายที่ทำให้ปัตตานี
แข็งแกร่งมากกว่าที่จะทำให้ปัตตานีตกต่ำ

2.ความเป็นส่วนหนึ่งของรัฐไทย : เรื่องราวในหนังสือเล่มนี้ได้สร้างกรอบจินตนาการให้เห็นว่าชาว
มลายูปัตตานีไม่สามารถเป็นส่วนหนึ่งของรัฐไทยได้เนื่องจากชาวปัตตานีไม่ได้รับการยอมรับ ไม่มีโอกาส ไม่มี
สิทธิที่พึงมีเมื่ออาศัยอยู่ในดินแดนปัตตานีภายใต้การปกครองของสยาม อย่างไรก็ตามยังคงมีร่องรอยจาก
เนื้อความที่ชี้ให้เห็นว่าเมื่อสถานการณ์เป็นใจชาวปัตตานีเองก็ยังสามารถแสดงท่าทีว่าต้องการมีส่วนร่วมในระบบ
การเมืองการปกครองของรัฐไทย และในห้วงเวลาที่ผู้ปกครองชาวสยามมีความยืดหยุ่นเพียงพอชาวมลายู
ปัตตานีก็ยังมีการตอบสนองในเชิงบวกกับการปกครองของรัฐไทย

3.ความเจริญรุ่งเรือง : เรื่องราวในหนังสือเล่มนี้โดยรวมได้สร้างภาพว่าความเจริญรุ่งเรืองของปัตตานี
นั้นผูกติดอยู่กับผู้ปกครองชาวมลายูปัตตานีทั้งสิ้น ในขณะที่ภาพของผู้ปกครองชาวสยามผูกติดกับการนำมาซึ่ง
ความทุกข์ยากของประชาชนชาวมลายูปัตตานี อย่างไรก็ตามยังคงมีเนื้อความบางส่วนที่ให้ความหมายขัดแย้ง
กับกรอบจินตนาการข้างต้นโดยชี้ให้เห็นว่าในบางครั้งผู้ปกครองชาวสยามก็สามารถนำมาซึ่งความเจริญรุ่งเรือง
ให้แก่ชาวมลายูปัตตานีได้เช่นเดียวกัน หรือกล่าวได้ว่าการนำมาซึ่งความเจริญรุ่งเรืองหรือความตกต่ำของชาว
มลายูปัตตานีนั้นไม่ได้เกี่ยวข้องกับเรื่องของชาติพันธุ์แต่เป็นเรื่องของตัวผู้ปกครองต่างหากที่จะนำมาซึ่งความ
รุ่งเรืองหรือความตกต่ำของสังคมปัตตานี

4.ความขัดแย้ง : ภาพของความเป็นสยามเมื่อมองผ่านเรื่องราวของความขัดแย้งระหว่างปัตตานีกับ
สยามแล้วสยามจึงเป็นดังตัวร้ายที่คอยทำร้ายทำลายปัตตานีขณะที่ผู้ช่วยของปัตตานีก็คือรัฐมลายูอื่นๆ
เรื่องราวที่กล่าวข้างต้นนี้จึงนำไปสู่กรอบจินตนาการที่พาให้มองว่าความขัดแย้งระหว่างปัตตานีกับสยามนั้นเป็น
เป็นเรื่องของอารมณ์ความแค้นเคืองกันทั้งยังเป็นเรื่องของชาติพันธุ์ที่แตกต่างกันอีกด้วย แต่เมื่อพิจารณาโดย
ละเอียดจะเห็นว่ายังคงมีเนื้อความบางส่วนยังได้แสดงภาพของความเป็นมิตรแท้หรือพันธมิตรระหว่างปัตตานีกับ
สยามอยู่พอสมควร ขณะเดียวกันเบื้องหลังของการรบราฆ่าฟันระหว่างกันในอดีตนั้นมิได้เกิดจากความแค้น
เคืองแต่เกิดจากเหตุผลทางด้านการเมืองมากกว่า

5.ความชอบธรรมของผู้ปกครอง : ดังนั้นเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับความชอบธรรมของผู้ปกครองใน
หนังสือเล่มนี้ได้สะท้อนให้เห็นว่าให้ความสำคัญกับการขึ้นเป็นผู้ปกครองผ่านการยอมรับมากกว่าการขึ้นเป็น
ผู้ปกครองของผู้ปกครองโดยการใช้อำนาจกำลัง อย่างไรก็ตามยังคงมีร่องรอยที่ชี้ให้เห็นว่ากรอบจินตนาการ
ดังกล่าวสามารถถูกทลายได้เพราะแท้ที่จริงแล้วการขึ้นปกครองไม่ว่าจากการยอมรับหรือการได้มาด้วยกำลังก็
ยังไม่มีมีความสำคัญเทียบเท่ากับการแสดงออกของผู้ปกครองในการปกครอง หากการแสดงออกดังกล่าวเป็น
การให้เกียรติและเป็นประโยชน์ต่อชาวมลายูปัตตานี ชาวมลายูปัตตานีก็มีแนวโน้มที่จะยอมรับการปกครอง
ดังกล่าว

6.การยอมรับที่มีต่ออำนาจรัฐ : เนื้อความในหนังสือเล่มนี้ยังได้ชี้ให้เห็นถึงเรื่องราวของการปฏิเสธอำนาจรัฐไทยของชาวมลายูปัตตานีในหลากหลายสถานการณ์และหลากหลายวิธีการ อย่างไรก็ตามยังคงมีเนื้อความที่ชี้ให้เห็นว่าเรื่องราวที่กล่าวมาทั้งหมดจะไม่นับเป็นเช่นนั้นหากโอกาสในการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองของรัฐไทยเปิดกว้างให้กับชาวมลายู ชาวมลายูก็น่าจะพร้อมที่จะร่วมเป็นส่วนหนึ่งกับรัฐไทยโดยสมัครใจ

7.สิทธิและหน้าที่ : หนังสือเล่มนี้ยังได้สื่อสารเรื่องราวเกี่ยวข้องกับประเด็นเรื่องสิทธิหลายครั้งหลายตอน โดยได้ชี้ให้เห็นว่าหนังสือเล่มนี้ได้ให้ความสำคัญกับเรื่องของสิทธิของชาวมลายูในฐานะพลเมืองหรือในฐานะผู้ได้ปกครองเป็นอย่างมาก ขณะเดียวกันก็ยังไม่พบเนื้อความที่กล่าวถึงสิ่งที่เกี่ยวข้องแต่เป็นด้านตรงข้ามของสิทธิซึ่งก็คือหน้าที่ทั้งของชาวมลายูเองในฐานะพลเมืองและของผู้ปกครองเช่นเดียวกัน ดังนั้นกรอบจินตนาการที่ได้จากประเด็นนี้ก็คือการให้ความสำคัญกับเรื่องของสิทธิขณะเดียวกันเรื่องของหน้าที่ก็เป็นส่วนที่ขาดหายไปไม่ถูกกล่าวถึง อย่างไรก็ตามการศึกษาพบว่าสิ่งที่เป้นต้นตอและสำคัญเหนือกว่าเรื่องของสิทธิก็คือเรื่องของการทำหน้าที่ทั้งในฐานะผู้ปกครองและผู้ได้ปกครอง

8.ความเป็นพวกพ้องเดียวกัน : เนื้อความในหนังสือเล่มนี้ได้นำไปสู่ทิศทางที่ชี้ให้เห็นว่าชาวมลายูปัตตานีนั้นมักมีความรู้สึกเป็นพวกพ้องเดียวกันกับชาวมลายูในรัฐอื่นๆขณะที่ไม่สามารถเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของความเป็นไทยหรือเป็นพวกพ้องกับชาวไทยได้ อย่างไรก็ตามยังคงมีร่องรอยที่ชี้ให้เห็นว่าความเป็นชาติพันธุ์มิใช่สิ่งเดียวที่สร้างความเป็นพวกพ้องเดียวกันเสมอไป แต่ปัจจัยอื่นที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับความรู้สึกเป็นพวกพ้องเดียวกันก็คือการมีความรู้สึกร่วมหรืออุดมการณ์บางอย่างที่เหมือนกันซึ่งในที่นี้ก็คืออุดมการณ์ทางการเมืองเดียวกัน

9.การผสมกลมกลืน : เนื้อหาของเรื่องราวเป็นการแสดงภาพของการพยายามผสมกลมกลืนให้ชาวมลายูปัตตานีต้องกลายเป็นสยามหรือไทยในแง่มุมต่างๆ ทั้งที่เป็นการผสมกลมกลืนผ่านอำนาจทางการเมืองผสมกลมกลืนผ่านการศึกษา ผสมกลมกลืนทางภาษา การผสมกลมกลืนด้านการแต่งกาย การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมประเพณี ตลอดจนการนำชาวสยามจากส่วนอื่นของประเทศเข้าไปอยู่ในปัตตานีเพื่อเจือจางความหนาแน่นของชาวมลายูปัตตานี เป็นต้น การผสมกลมกลืนในรูปแบบที่กล่าวมานี้ถูกต่อต้านอย่างต่อเนื่องจากชาวมลายูปัตตานีและได้สะท้อนให้เห็นว่าเป็นสิ่งที่ไม่สามารถทำให้ชาวมลายูปัตตานีกลายเป็นชาวสยามหรือไทยได้ อย่างไรก็ตามกรอบจินตนาการเช่นนี้ก็มีใช้จะมีความสมบูรณ์ตายตัว เพราะยังคงมีร่องรอยของเนื้อความที่ชี้ให้เห็นว่าในบางกรณีชาวมลายูปัตตานีก็สามารถผสมกลมกลืนเป็นไทยได้ หากการผสมกลมกลืนนั้นไม่กระทบกระเทือนต่อเอกลักษณ์ทางศาสนาของชาวมลายูปัตตานีและเป็นไปในแนวทางที่เหมาะสม

10.เสรีภาพในการแสดงออก : หนังสือเล่มนี้ได้ชี้ให้เห็นว่าเสรีภาพในการแสดงออกของชาวมลายูปัตตานีนั้นมีมากกว่าในอดีตที่ผ่านมาขณะเดียวกันเรื่องราวในประวัติศาสตร์ที่ถูกตีพิมพ์โดยแวดวงวิชาการนั้นก็หนุนส่งให้วรรณกรรมชิ้นนี้กลายเป็นวรรณกรรมประวัติศาสตร์มากกว่าที่จะเป็นเครื่องมือทางการเมืองของชาวมลายูปัตตานี อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความเป็นวรรณกรรมวิชาการนั้นก็พบว่าความเป็นวรรณกรรมวิชาการเองได้จำกัดกรอบในการอ่านหนังสือเล่มนี้พอสมควร และเมื่อมองไปที่ระบบของ

สื่อมวลชนในปัจจุบันก็ยังพบว่าแทบไม่มีพื้นที่ในการสื่อสารให้กับชาวมลายูปัตตานีโดยเฉพาะในสื่อกระแสหลัก เช่น สื่อสิ่งพิมพ์ วิทยุและโทรทัศน์ซึ่งหลายสถานีเป็นของรัฐ ดังนั้นการเผยแพร่ของประวัติศาสตร์ในวงกว้าง เพื่อให้ทุกภาคส่วน(ไม่เฉพาะในวงวิชาการ) ได้มีส่วนในการร่วมตีความ อภิปราย ถกเถียง ให้การยอมรับ หรือปฏิเสธสิ่งที่วรรณกรรมกล่าวถึงจึงเป็นไปได้ยาก เมื่อเป็นเช่นนั้นนอกจากข้อค้นพบนี้จะชี้ให้เห็นว่าชาวมลายูปัตตานียังไม่มีเสรีภาพในการแสดงออกอย่างแท้จริงแล้ว

ข้อเสนอแนะ :

1.การกำหนดนโยบายของรัฐในการปกครองท้องถิ่นโดยเฉพาะอย่างยิ่งพื้นที่ชายแดนภาคใต้ที่ควรคำนึงถึงผลประโยชน์ร่วมกันของทั้งฝ่ายผู้ปกครองและทางฝ่ายที่ถูกปกครองไปพร้อมๆกัน คือ ทั้งในเรื่องของความมั่นคงของรัฐและการพัฒนาในด้านต่างๆที่ประชาชนชาวปัตตานีควรได้รับจากรัฐ หากนโยบายต่างๆมีจุดเริ่มต้นที่มีความคำนึงถึงในสองด้านนี้อย่างเหมาะสม การกำหนดและดำเนินนโยบายก็จะไม่ใช่เรื่องของการมองในแง่มุมเดียว การเริ่มต้นเช่นนี้จะนำไปสู่ความพึงพอใจร่วมกันของทั้งสองฝ่ายซึ่งผลของมันจะนำไปสู่การยอมรับอย่างเต็มที่ในอำนาจการปกครองของรัฐและการให้ความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่รัฐของชาวปัตตานีเพราะรัฐก็ได้ทำหน้าที่ผู้ปกครองที่ดีที่นำความเจริญและความสงบสุขสู่สังคมปัตตานีเช่นกัน

2.รัฐควรมีนโยบายที่เน้นการพัฒนาที่ก่อให้เกิดโอกาสในการดำรงชีวิตให้กับชาวมลายูปัตตานีในพื้นที่ชายแดนภาคใต้ เพื่อให้ชาวมลายูปัตตานีรู้สึกว่าการเป็นส่วนหนึ่งของรัฐไทยนั้นเป็นผลดีซึ่งทำให้มีความรู้สึกที่ดีกว่าชาวมลายูที่อยู่ในรัฐมลายูอื่นๆ ขณะเดียวกันก็ให้สิทธิ “จำเป็น” บางประการให้กับชาวมลายูปัตตานี เช่น สิทธิทางด้านศาสนาและวัฒนธรรม การมีส่วนร่วมในการปกครอง เพื่อให้ชาวมลายูปัตตานีสามารถที่จะดำรงชีวิตได้อย่างสงบสุขภายใต้กรอบกฎหมายและรัฐธรรมนูญของรัฐไทย

3.รัฐควรกำหนดนโยบายในการพัฒนาท้องถิ่นในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้เริ่มจากการสรรหาบุคลากรหรือข้าราชการที่มีความตั้งใจที่จะพัฒนาชุมชนอย่างแท้จริง นอกจากนี้เมื่อมีการดำเนินการตามนโยบายดังกล่าวแล้วควรเริ่มต้นด้วยการทำความเข้าใจให้ประชาชนในพื้นที่เห็นว่าสิ่งที่รัฐทำนั้นจะเป็นประโยชน์หรือเป็นการพัฒนาสังคมของชาวมลายูปัตตานีและมิใช่การทำร้ายทำลาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและศาสนานั้นควรมีการเร่งพัฒนาและฟื้นฟูเรื่องศาสนาทั้งทางด้านวัตถุและจิตใจ เนื่องจากการพัฒนาในลักษณะดังกล่าวนี้เป็นสิ่งที่ทำให้ประชาชนชาวมลายูปัตตานียอมรับผู้ปกครองในฐานะผู้นำความเจริญรุ่งเรืองมาสู่ชาวปัตตานี ซึ่งนำไปสู่การยอมรับในตัวผู้ปกครองแม้ว่าผู้ปกครองจะไม่ใช้ชาวมลายูปัตตานี

4.สิ่งที่รัฐ สังคม วงการวิชาการ ตลอดจนสื่อมวลชนสมควรร่วมกันทำเพื่อให้เรื่องราวของประวัติศาสตร์ปัตตานีไม่ส่งผลกระทบในเชิงลบต่อปัจจุบันก็คือการเปิดเผย อภิปราย ถกเถียง ศึกษาประวัติศาสตร์อย่างลึกซึ้งรอบด้าน และเผยแพร่ต่อสาธารณะชนเพื่อแสดงให้เห็นแง่มุมต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแง่มุมของความขัดแย้งที่ล้นแล้วแต่เป็นเรื่องของเหตุผล ณ ห้วงเวลาหนึ่งทั้งยังเป็นเรื่องของเกมการเมืองแห่งอำนาจระหว่างรัฐน้อยใหญ่ในอดีตที่ไม่ได้มีความเกี่ยวข้องกับเรื่องของความแตกต่างทางชาติพันธุ์ เมื่อเป็น

เช่นประวัติศาสตร์ในอดีตก็จะไม่นำมาซึ่งความคับเคืองในโลกปัจจุบันแต่นำมาซึ่งบทเรียน ความเข้าใจ และองค์ความรู้ที่เป็นประโยชน์ที่จะนำไปสู่การพัฒนาาร่วมกันในอนาคต

5.สิ่งที่ทำให้ชาวมลายูปัตตานียอมรับในตัวผู้ปกครองนั้นมีใช้การที่จะต้องให้ผู้ปกครองที่ขึ้นเป็นชาวมลายูปัตตานี และแม้ว่าประวัติศาสตร์ปัตตานีจะชี้ให้เห็นว่าปัตตานีกลายเป็นส่วนหนึ่งของสยามหรือประเทศไทยในปัจจุบันจากการรบพุ่งกัน แต่ก็ได้หมายความว่าผู้ปกครองที่เป็นชาวสยามจะไม่สามารถได้รับการยอมรับจากชาวมลายูปัตตานี เพราะการยอมรับในความชอบธรรมของผู้ปกครองนั้นเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับพฤติกรรมหรือการกระทำของผู้ปกครองที่มีต่อชาวปัตตานีมากกว่าประวัติศาสตร์แห่งการขึ้นเป็นผู้ปกครอง ดังนั้นหากผู้ปกครองประพฤติปฏิบัติต่อชาวมลายูปัตตานีด้วยดีอย่างให้เกียรติ ยกฐานะชีวิตความเป็นอยู่ของชาวปัตตานีให้ดีขึ้น แน่แน่นอนว่าชาวปัตตานีก็พร้อมที่จะยอมรับความเป็นผู้ปกครองของผู้ปกครองดังกล่าว

6.เมื่อใดก็ตามที่มีการลุกขึ้นต่อต้านหรือเรียกร้องจากชาวมลายูเกิดขึ้น รัฐควรพึงมองการแสดงออกเช่นนี้ในเชิงบวก เพราะนัยของมันนอกจากจะสื่อแสดงให้เห็นถึงความพยายามที่จะปรับตัวเข้าหากันของชาวมลายูเพื่อให้รัฐแก้ไขปัญหาที่ได้รับความเดือดร้อนแล้ว รัฐยังสามารถค้นหาต้นตอที่แท้จริงอันเป็นสาเหตุแห่งปัญหาและสามารถแก้ปัญหาได้อย่างถูกต้อง ต่างจากการไม่แสดงออกหรือการแยกตัวออกจากกันอย่างสิ้นเชิง เช่น การเข้าร่วมขบวนการแบ่งแยกดินแดนต่างๆซึ่งรัฐไม่สามารถรับรู้เงื่อนไขต่างๆหรือมีการเจรจาพูดคุยได้ง่ายนัก ดังนั้นกฎแห่งสำคัญแห่งการแก้ไขปัญหาดังกล่าวก็คือการค้นหาสาเหตุเพื่อตอบคำถามว่าชาวมลายูปัตตานีต้องการสิ่งใดบ้างเพื่อที่จะดำรงตนอยู่ร่วมภายใต้โครงสร้างการบริหารจัดการและการปกครองของรัฐ และเริ่มต้นจากจุดนั้นในการพูดคุยเจรจากันโดยสันติ

7.ในการแก้ไขปัญหาข้อเรียกร้องต่างๆของประชาชนชาวมลายูปัตตานีนั้น รัฐในฐานะผู้ปกครองไม่ควรเริ่มมองปัญหาจากตัวของข้อเรียกร้องต่างๆเพียงอย่างเดียวว่ามากหรือน้อยเกินไปหรือไม่ แต่ควรมองไปสู่ต้นตอแห่งปัญหาว่ารัฐได้ทำหน้าที่ของตนได้ดีมากน้อยเพียงไร หากรัฐทำหน้าที่ในฐานะผู้ปกครองที่ดีการเรียกร้องต่างๆคงไม่เกิดขึ้น ขณะเดียวกันประชาชนชาวมลายูปัตตานีเองก็ควรพึงมองการทำหน้าที่ของตนในฐานะพลเมืองของรัฐเช่นกันว่าได้ทำหน้าที่ได้ดีมากน้อยเพียงไร ดังนั้นการแก้ไขปัญหาความไม่ลงรอยกันจนนำไปสู่ข้อเรียกร้องต่างๆได้นั้นจึงควรมองทั้งสองด้านคือด้านสิทธิและหน้าที่ของแต่ละฝ่ายที่พึงมีในฐานะผู้ปกครองและผู้ใต้ปกครอง

8.รัฐควรแสวงหาจุดร่วมต่างๆที่สามารถทำให้ชาวมลายูปัตตานีมีความรู้สึกเป็นพวกพ้องเดียวกันกับชาวไทยและรัฐไทยได้ อาทิ การมีเจตจำนงทางการเมืองเช่นเดียวกัน ความเป็นคนพื้นที่เดียวกัน การเป็นคนดั้งเดิมหรือลูกของแผ่นดินเหมือนกัน เป็นต้น ขณะเดียวกันก็สร้างความรู้สึกลงในเชิงบวกถึงความเป็นคนที่มีสัญชาติไทยโดยสมบูรณ์ให้กับชาวมลายูปัตตานีทั้งเรื่องของการมีสิทธิและโอกาสที่เท่าเทียมกับชนส่วนอื่นของประเทศ เพื่อเปิดโอกาสให้สิ่งนี้ไปสู่ความรู้สึกภาคภูมิใจในความเป็นคนที่มีสัญชาติไทยของชาวมลายูปัตตานี

9.การผสมกลมกลืนชาวมลายูปัตตานีให้เข้ากับสังคมไทยนั้นเป็นไปได้ แต่แนวทางในการผสมกลมกลืนนั้นจะต้องไม่กระทบกระเทือนเอกลักษณ์ของชาวมลายูปัตตานี ทั้งยังต้องแสดงให้เห็นว่าผู้ที่เข้าร่วมในการผสมกลมกลืนต่างได้รับประโยชน์ทั้งสองฝ่าย ดังนั้นรัฐควรพิจารณาแนวทางในการผสมกลมกลืนชาวมลายูปัตตานีสู่ความเป็นไทยในมุมมองใหม่ โดยเปลี่ยนจากการมองการผสมกลมกลืนที่เป็นการผสมกลมกลืนจากบนลงล่าง คือผู้มีอำนาจเหนือกว่าจะทำการผสมกลมกลืนผู้อำนาจด้อยกว่าเสมอ เปลี่ยนเป็นการผสมกลมกลืนในลักษณะสองทาง คือต่างฝ่ายต่างผสมกลมกลืนเข้าอีกฝ่ายตามความเหมาะสมก็จะทำให้การผสมกลมกลืนกันระหว่างความเป็นไทยกับความเป็นมลายูปัตตานีเป็นไปได้อย่างราบรื่นยิ่งขึ้น เพราะโดยผลลัพธ์ของมันจะชี้ให้เห็นว่าการผสมกลืนในลักษณะเช่นนี้ทั้งสองฝ่ายต่างได้รับประโยชน์หรือความรู้สึกภาคภูมิใจเช่นเดียวกัน

10.ควรส่งเสริมให้มีการเผยแพร่ประวัติศาสตร์ปัตตานีในวงกว้างเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ แลกเปลี่ยน ถกเถียง อภิปราย อย่างรอบด้านในขณะเดียวกันก็ควรส่งเสริมให้ทุกฝ่ายใช้ประวัติศาสตร์เป็นเครื่องมือทางการเมืองในเชิงบวกหรือใช้เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์กับสังคมทั้งในเชิงวัตถุ เช่น การสร้างความเจริญให้กับชุมชน และเชิงจิตใจ เช่น การสร้างความรู้สึกรับรู้ถึงการยอมรับในความเป็นมาของดินแดนปัตตานี